

Streszczenie

Zabytki żelazne uznawane są za przedmioty rzadko występujące w inwentarzach grobowych ludności kultur wielbarskiej. Do pochówków najrzadziej miały trafiać przedmioty takie jak broń i narzędzia. Obyczaj ten uznawany jest za swoistego rodzaju tabu. Praca *Wyroby żelazne z obszaru osadnictwa kultury wielbarskiej* miała na celu skonfrontowanie przytoczonych koncepcji z obecnym stanem badań.

W pracy omówiono poszczególne kategorie zabytków żelaznych, które odkryto na obszarze objętym osadnictwem kultury wielbarskiej w okresie wpływów rzymskich i wczesnej fazie wędrówek ludów. Obszar ten rozumiany jest jako strefy A-F osadnictwa kultury wielbarskiej w ujęciu R. Wołągiewiczza. Analizie poddano żelazne przedmioty takie jak metalowe elementy stroju, klucze i okucia szkatulek, narzędzia, przybory toaletowe i broń. Opisano ponadto znaleziska osadnicze oraz rejestrowane na nich obiekty związane z procesem produkcji żelaza. Wskazano żelazne zabytki, których obecność stanowi świadectwo utrzymywania wzajemnych kontaktów z ościennymi ugrupowaniami kulturowymi.

Zebrane materiały pozwoliły określić w jakich fazach chronologicznych pojawiają się najczęściej żelazne artefakty i na jakim obszarze. Z żelazna najczęściej produkowano elementy pasa, zwłaszcza jednodzielną sprzączkę oraz narzędzia. Tak jak wcześniej już wskazywano, najrzadziej zmarłych wyposażano w broń. Te ograniczenie nie było tak silnie przestrzegane w przypadku ostróg. Wykonywano je jednak przede wszystkim z brązu.

Omówione żelazne zabytki datowane na starszy odcinek fazy B₁ pochodzące z cmentarzysk dwukulturowych: oksywsko-wielbarskich wskazują, że przełomu młodszego okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich nie powinno taktować się jako ostrej granicy, oddzielającej istnienie obu tych ugrupowań kulturowych. Zaprezentowany materiał podkreśla także relację łączącą ludność kultury wielbarskiej z ludnością kultury przeworskiej. Potwierdzają to, już wielokrotnie przywoływane znaleziska niektórych form zapinek, elementów pasa czy okuć bocznych szkatulek. Wpływy te widoczne są zwłaszcza w materiale datowanym od fazy B₂ po późny okres wpływów rzymskich.

Uzyskane dane wskazują, że zabytki żelazne, w porównaniu z dotychczas prezentowanymi w literaturze przedmiotu koncepcjami, występują z dużo większą intensywnością. Nie jako co 30 czy 20 przedmiot ale co 10 lub częściej, w zależności od stanowiska.

Iron finds from the territory of Wielbark culture settlement

Iron artefacts have been regarded as rare in Wielbark culture grave inventories, with weapons and tools being the most rare items deposited in the burial sites of these people. The custom was supposedly dictated by some taboo. The aim of the present study of iron finds from the territory of the Wielbark culture settlement (Polish title: *Wyroby żelazne z obszaru osadnictwa kultury wielbarskiej*) was to compare the generally accepted concepts against the archaeological material now available.

Discussion is made of individual classes of iron finds recovered in the territory under Wielbark culture settlement during the Roman Period and the early phase of the Migration Period recognized as settlement zones A-F in the classification system of R. Wołagiewicz. Iron objects discussed in the study included: dress accessories, keys, casket mounts, toiletry accessories and weapons discovered in a funerary context, as well as iron finds from settlement contexts and features associated with ironworking. Note was also made of iron artefacts whose presence confirms exchange with neighbouring archaeological culture units.

The assembled material was used to identify chronological phases and areas with the highest iron artefact frequencies. Iron was mostly the material of belt mounts, especially single-loop buckles, and tools. While items of weaponry are found extremely rarely in graves some spurs have been recorded. Nevertheless, most of them were made of bronze.

Iron finds dated to the older segment of phase B₁ recovered from mixed Oksywie-Wielbark cemeteries show that the transition from the younger Pre-Roman Period to the Roman Period should not be treated as a sharp boundary between the two archaeological cultures. Also, they highlight the relationship between the Wielbark culture and the Przeworsk culture peoples. This relationship is confirmed by the much invoked particular forms of brooches, belt fittings and mounts originally fixed to the sides of wooden caskets. External influence is visible especially in the material dated from phase B₂ until the late Roman Period.

The data obtained indicate that iron artefacts have a higher frequency in the Wielbark culture inventories than was claimed in earlier literature on the subject. Not one in every 30 or 20 objects, but one in 10 or even less are made of iron, depending on the site.